

Received 21.12.2022	Research Article	JOTS
Accepted 22.01.2023		7/1
Published 27.01.2023		2023: 135-157

Altun Yaruq Sudur'un Berlin Versiyonundaki Neşredilmemiş Yeni Parçaları Üzerine (Süü Kısmı ve IV., VI., X. Kitaplar)

On New Unpublished Fragments in the Berlin Version of Altun Yaruq Sudur (The Part Süü and Books IV, VI, X)

Hasan İsi*

(Ankara/Turkey)

E-mail: hasanisi21@yahoo.com.tr

Altun Yaruq Sudur, known in Old Uyghur as *altun öñlüg yaruq yaltrıqlıq qopda kötrülmiş nom éligi*, is a teaching book translated from Chinese to Old Uyghur by Şıñko Şeli Tutuq. Altun Yaruq Sudur, which contains both linguistic and religious concepts of Mahāyāna teaching, is one of the most important works of Buddhist Uyghur Literature. Altun Yaruq Sudur studies, on which various studies have been made by many researchers, are progressing at the level of text studies, which mainly focus on newly unpublished fragments. In this respect, the present study consists of examinations of new unpublished fragments of Altun Yaruq Sudur, which have been transferred to electronic media within the scope of the KOHD project. In this study, which consists of new unpublished fragments of Altun Yaruq Sudur's Part Süü and IV, VI, X. Books, first of all, brief information about the fragments is given, the parallel text in the St. Petersburg or Berlin version is shown in the footnote, followed by the place of the Uyghur text in the Chinese text immediately after the passage. In addition, information about some religious terms in these unpublished fragments is also given in the study.

Key Words: Altun Yaruq Sudur, Old Uyghur, Buddhism, unpublished fragments.

* ORCID ID: 0000-0001-7269-3596.

Giriş

Budist Uygur külliyatının en önemli eserlerinden Altun Yaruq Sudur, Sanskritçeden Çinceye ve Çince den de Eski Uygur Türkçesine çevrilmiştir. Çince *Jiyiing* [義淨] (635–713) versiyonuna dayalı Uygurca *Altun Yaruq Sudur*, Sanskritçede *Suvarṇabhāsottamasūtrendrarāja*, *Suvarṇaphāsottamasūtrrarāja*, *Suvarṇaprabhāsottama* ve Tibetçede *Phags pa gser 'od dam pa mdo sde'i dbang po'i rgyal po* karşılıklarına sahiptir (Uçar, 2013: 1; Gummer, 2015: 250).

AYS üzerine geçmişten günümüze birçok isim tarafından incelemeler yapılmıştır. Bu çalışmalarda, ağırlıklı olarak esere yönelik kataloglama, eserin farklı bölümlerine dair neşirler ve yeni bulunan fragmanları tanııtma ve neşretme incelemeleri söz konusudur.

Eldeki çalışma, KOHD projesinin ağ sayfasından tespit edilmiş AYS'nin Berlin versiyonundaki çeşitli bölümlerine dair neşredilmemiş fragmanlara dayanmaktadır. AYS'nin *Süü* kısmı ile IV., VI. ve X. kitaplarına ait neşredilmemiş 13 parça işlenmiştir.

Çalışmada, parçaların neşrinde uygulanacak yöntemden kısaca bahsetmek gerekirse, öncelikle fragmanlar hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Fragmanın yazıçevrimi alt, harfçevrimi üst satırda verilmiştir. Parçaların neşrinde kullanılan yazıçevrimi ve harfçevrimi işaretleri için Uçar 2020'deki sistem tercih edilmiştir. Parçanın St. Petersburg versiyonundaki paralel metnin yeri dipnotta gösterilmiş, devamında Uygurca metnin Çince metindeki yeri verilmiştir. Fragmanlarda, tahrip olan kısımlardaki boşluğun tamamlanmasında zorlamaya gidilmemiş, tamamlama için güçlü kanıtlar olması durumunda boşluklar doldurulmuştur.

Eldeki yazı, bir *neşir* çalışması olduğundan, çalışmada *Sonuç* bölümü yazılmamıştır. Fragmanlar içerisinde var alan sorunlar, ilgili başlıkta çözüme kavuşturulmuş, problemlili duran noktalar üzerine bilgiler verilmiştir.

Son olarak çalışmada neşredilen parçalar içerisinde yer alan dinî terimler terminolojik bakımdan değerlendirilmiştir. Ancak, tüm dinî terimler değil, hakkında çok az bilgi sahibi olunan terimler hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Süü Kısımına Ait Fragmanlar

1. U 2060 (o.F.)

AYS'nin Süü (Giriş) bölümüne ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında¹ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde 4 ve arkada 5 satırın olduğu parça, siyah mürekkeple yazılmıştır. Parçada bozulmalar vardır, ön ve arka kısımları bantla yapıştırılmış fragmanın kâğıdında lekeler mevcuttur. St. Petersburg versiyonunu kısmen içeren paralel metin yayını Zieme 1996'da² tarafından yapılmıştır.

Recto (= SI 4500 M/III, Süü: 15a/18-20³)

1. ...
...
2. ... AWYLWRMYŞ// ...
... ölürmüş[çe] ...
3. ... ///XY AAZWNYND/// ...
... [yıl]qı ajunınd[acı] ...
4. ... //////////WNLAR TYB ...
... [qutrulz]unlar tép ...

Verso (= SI 4500 M/III, Süü: 15b/23-16a/4⁴)

1. ...
...
2. ... //// ///// KYŞY LAR ...
... [yüz artoq] kişiler ...
3. ... TYLADYLA/ ...
... tiledile[r] ...

¹ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

² Metnin neşri için bk. Zieme, 1996: 315-318 [98]; Zieme, 1996: 343 [100]; Zieme, 1996: 347 [100].

³ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 325-327 [93].

⁴ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 353 [94]; Kaya, 2021: 358 [94].

4. ... ///// AYLYNTA ...
... [tavgaç] élinte ...

2. U 3294 (T III M 219)

AYS'nin Süü (Giriş) Bölümüne ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında⁵ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde ve arkada 6 satırın olduğu fragman, siyah mürekkeple yazılmıştır. Parçanın fiziki özelliklerine baktığımızda, ilgili parçada yırtıklar ve delikler, kâğıtta solmalar vardır. I. kitaba dair tanımlama Zieme tarafından yapılsa da AYS'nin Süü bölümü ile alakalı paralel fragmanlar hakkında bir bilgi yoktur. Fragmanda *gāthā*'lar söz konusudur. Buddha'nın *sūtra* cevherini açıklamasını anlatan bir *gāthā* vardır. Bu pasaj, Taishō 665, Cilt 16, 405c'e (Nobel, 1958: 23-24) karşılık gelmektedir. İlgili bölüm, Zieme, 1996'da (156) yer alsada da metin tam değildir.

Recto

1. ... ///WLAYW ARWR ,,
... [anç]ulayu erür ,,
2. ...
...
3. ... KRTRAKWT TAXTA...
... gr(a)trakut tağta...
4. ...W LARTA...
...W LARTA...
5. ... A//D TA ,,
... [ü]dte ,,
6. ...TA ,,
...TA ,,

Verso

1. ...

⁵ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

- ...
2. ... TWLĀĀ TA ...
... tolğaqahta ...
 3. ... TA...
... TA...
 4. ... ///AL LYK KY...
... [tük]ellig KY...
 5. ... X KWNKWL LARY ...
... X köjülleri ...
 6. ... NWM NWMLAYWR MN ,,
... nom nomlayur m(e)n ,,

gr(a)trakut tağ ‘„Akbaba Tepesi,‘ olarak da bilinen Gṛdhrakūṭa adlı dağ’ → U 3294 (T III M 219) r 3. Çincece 靈鷲山 *líng jiù shān* ve Tibetçede *Bya rgod phung po’i ri* (Buswell & Lopez, 2014: 327; Hopkins) karşılıklarına sahip Sanskritçe *Gṛdhrakūṭa* ifadesi, Budist bağlamda, Bihar adlı yerdeki bir tepenin adıdır. Bu tepenin zirvesi *akbaba gagası* şeklinde olduğu veya orada birçok kuş yaşadığı için ‘Akbaba Tepesi’ adını taşımaktadır. Budistler için *Gṛdhrakūṭa*, dinî bir mekândır. *Gṛdhrakūṭa*, Rājagṛha antik kentini çevreleyen beş tepeden biri olarak münzeviler arasında popüler bir bölgeydi. *Gṛdhrakūṭa*, hem erken hem de geç Budist kaynaklarda (*Lotus Sūtra*) Buddha tarafından verilen vaazların yeri olarak sık sık geçer (Keown, 2003: 333; Buswell & Lopez, 2014: 327). Çalışmamızda tanıklanan *gr(a)trakut tağ* ifadesi dışında, Eski Uygurcada Sanskritçe *Gṛdhrakūṭa* terimi için *grdrakut*, *gratrakut tağ*, *grdrakut tağ*, *grtarkut tağlıg arıg yer suv* ‘Gṛdhrakūṭa, Gṛdhrakūṭa Dağı, Gṛdhrakūṭa denilen saf yer’ (Wilkens, 2021: 275) gibi karşılıklar söz konusudur. İlgili terim üzerine güncel bir açıklama Tokyürek, 2018’de (609-610) bulunur.

tolğaqa ‘keder, eziyet, ızdırap’ → U 3294 (T III M 219) v2. Eski Uygurcada ‘keder, eziyet, ızdırap’ anlamıyla bilinen *tolğaqa* ifadesi, *emgek* ifadesi ile eş anlamlıdır ve genellikle *emgek tolğaqa* ‘ızdırap, acı’ (Wilkens, 2021: 104) şeklinde ikileme olarak kullanılmaktadır. Eski Uygurca *tolğaqa* ifadesi, Budist bir terim olarak Sanskritçe *duḥkha* terimine karşılık gelmektedir. Terim, Çincece 苦 *kū* (Buswell & Lopez, 2014: 270), 苦惱 *kūnǎo* (Digital Dictionary of Buddhism, “dukha” maddesi), Tibetçede *sdug bsngal* (Buswell & Lopez, 2014: 270), *mya ngan* (Hopkins) ve Moğolcada *emgeg* (Wilkens, 2021: 104), *ülü jıryaqu* (Bareja-Starzyńska, 2020: 35) karşılıklarına sahiptir. Budist bağlamda, *duḥkha* ‘huzursuzluk, acı, keder, sıkıntı, zorluk’ anlamlarına gelir. Budizm, dört ızdırap ve sekiz ızdırap gibi çeşitli ızdırap kategorilerini tanımlar. Buddha’nın aydınlanmaya ulaştıktan sonra, ilk vaazında öğrettiği söylenen dört asil gerçekten ilki, ızdırap gerçeğidir, yani, tüm varoluşun ızdırap olduğu gerçeğidir. ızdıraptan kurtulma yolunu aramak ve elde etmek, Budist pratiğin temel amacıdır. Tüm varoluşun acı çektiği doktrini, Budizm’in dört temel tanımlayıcı ilkesi olan dört Dharma mühründen birini oluşturur; diğer üçü, tüm varoluşun süresiz

olduğu, hiçbir şeyin kendi başına bağımsız olmadığı ve aydınlanma olan nirvāna'nın sakin ve sessiz olduğudur (Soka Gakkai Dictionary of Buddhism, “suffering” maddesi).

IV. Kitaba Ait Fragmanlar

1. U 2372 (T I D x 36)

AYS'nin IV. kitabının 6. bölümüne ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında⁶ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Dar *poṭhī* tarzı pustaka yazmasına ait bu fragmanda, kitabî Uygur yazısı kullanılmıştır. Önde 3 ve arkada 3 (+1) satırın olduğu bu parçanın paralel metni, savaş kaybı kaydı düşürülen *U 9043 numaralı fragmandır: *U 9043 (T III 84.32) (Raschmann, 2002: #198 [15-17]). Ayrıca, ilgili fragmanın arka yüzünde yer alan Eski Uygurca *arhant* ve [*pr*]atikabut sözcükleri, Kaya (2021) ve Tokyürek (2018) yayınlarında yer almamaktadır. Bu yönüyle, ilgili parça SI 4498 M/I, IV: 2b/18-22'den farklılık arz etmektedir. Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 124-125.

Recto (= SI 4498 M/I, IV: 2a/8-10⁷)

1. ...
...
2. ... ///KA NWM NW///// ...
... [yinç]ge no[mnuŋ] ...
3. ... TWYWNM///// ...
... tuyunm[aqda] ...

Verso (= SI 4498 M/I, IV: 2a/18-22⁸)

1. ...
...

⁶ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

⁷ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 5740-5742 [268].

⁸ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 5750-5754 [269].

2. ... //RTW TWYZ B///// ...
... [ké]rtü töz b[ilge] ...
3. ... NYNK ARXANT...
... NYNK arhant...
4. ... //ATYKABWT...
... [pr]atikabut...

[yinç]ge no[m] ‘zarif Dharma’ → U 2372 (T I D x 36) r2. Terim için Sanskritçe **sūkṣma-dharma* ifadesini önerebiliriz. Terim, Budist sözlüklerde ‘a subtle law or duty’ olarak geçer. ifade, ‘ince bir yasa ya da görev’ anlamına gelir.

2. U 2235 (T I 525) + U 6344 (T I 523)

AYS'nin IV. kitabının 6. bölümüne ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında⁹ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde ve arkada 6 satırın olduğu fragman, dar *poṭhī* tarzı pustaka yazmasına ait bir yapraktan olup kitabî Uygur yazısı ile yazılmıştır. Bu fragman, Çince 義淨 Jiying (Taishō) metninin genişletilmiş bir formudur. Parçanın diğer kısmı U 6344 (T I 523) için bk. Raschmann, 2002: #239 [42-43]. Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 135-136.

Recto (= SI 4498 M/I, IV: IV: 20b/5-12¹⁰)

1. ... // // // // // DYAN BR // YT
... [tayanıp] dyan p(a)r[am]it[ıg]
2. ... // // // // // // // // // WYRLWK TWYB // // // // YABŞYNMATYN...
... [ékinti éki t]örlüg tüp[lerke] yapşınmatın...
3. // // // // // // // // // KWYSAMAK KA // // // // YB DYAN
// // // // // // // // // // // // // LAR AYKY T // // // // ...
[qutrulmaqıg] küsemekke [tayan]ıp dyan
[p(a)ramitiğ netegin bütürür]ler iki t[örlüg] ...
4. ...

⁹ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

¹⁰ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 6661-6668 [297].

...

5. ... ////////////// YĀ KWYSAMAK YMA ĀAYW // // ...
... [qutrulmaq]ıq küsemek yme qayu [erür] ...
6. ... YWĀ ...
... yoq ...

Verso (= SI 4498 M/I, IV: 20b/14-21¹¹)

1. ... BAR TWYZ LWK ...
... bar tözlüg ...
2. ... ARWR ,, YA//YNMAĀ ...
... erür,, ya[pş]ınmaq ...
3. ... //M LARYX BAR T// AADXANMAĀ // ...
... [no]mlarığ bar t[ép] adqanmaq[qa] ...
4. ... /// /WRWX TWYXZ LWK Y/ BYLMAK YANA ...
... [yoq q]uruğ tözlüğü[n] bilmek yana ...
5. ... AADXANMAĀ // //BŞYNMADYN ...
... adqanmaq[qa] [ya]pşınmadın ...
6. ... ///ATY // //LMAX YX KWYSAMAK ...
... [uz]atı [qutru]lmaqığ küsemek ...

[iki t]örlüg tüp[ler] ‘iki ana prensip (yani, var olma ve olmama)’ (Wilkens, 2021: 300) → U 2235 (T I 525) r2. Eski Uygurca [iki t]örlüg tüp[ler] ifadesi, ‘iki ana prensip (yani, var olma ve olmama)’ (Wilkens, 2021: 300) anlamlarında Sanskritçe *bhava* ‘var olma’ ve *abhāva* ‘var olmama’ ifadelerine denk gelmektedir. Bu ifadelerden Sanskritçe *bhava* ifadesi, Eski Uygurcada *bolmaq* ‘olma, bulunma; oluşma, teşekkül, mevcudiyet, varlık’ (Wilkens, 2021: 187) karşılığına sahip iken Sanskritçe *abhāva* terimi, Eski Uygurcada *bolmamaq* ‘mevcudiyetsiz, olmama’ (Wilkens, 2021: 187) karşılığındadır. Eski Uygurcada *bolmaq* (=Skr. *bhava*) karşılığındaki terim, Çince *有* *yu*, Tibetçe *srid pa* (Buswell & Lopez, 2014: 111) ve Moğolcada *sansar* ‘gerçek, maddi’ (Bareja-Starzyńska, 2020: 29) karşılığındadır. Sanskritçe *bhava* ifadesi, ‘var olan, var olan, varoluş; sahip olma, olma’ gibi anlamlara sahiptir. Terimin bu anlamları dışında, (1) 無 *wú* karşıtı ve var olmayan 空 *kōng* olarak tanımlanır; (2) on iki *nidāna*’dan biri, varoluş; neden olarak kabul edildiğinde sonuç üreten koşul; (3) etki, nedenin sonucu; (4) görünür veya görünmez âlemde

¹¹ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 6670-6677 [297].

güvenilebilecek her şey. Doğum ile ölüm veya başlangıç ile son arasında kalan herhangi bir durum gibi anlamları söz konusudur (SH, 1937: 213). Eski Uygurcada *bolmamaq* (=Skr. *abhāva*) karşılığındaki terim, Çincece 非有 *fēi yu* (SH, 1937: 295) ve Tibetçede *ngos po med* (Hopkins) karşılığındadır. Sanskritçe *abhāva* ifadesi, 'hiçbir şey; var olmayan; yokluk; olumsuzluk; pozitif olmama' gibi anlamlara sahiptir (Hopkins). Terimin bu anlamları dışında, Budist felsefede ifade için iki temel açıklama söz konusudur: 1. Nyāya, Vaiśeṣika, Bhāṭṭa Mīmāṃsā ve Dvaita Vedānta Okulları, yokluğun ayrı bir kategori olduğunu belirtip olumsuzlamanın varlığını tamamen reddeder. 2. Yokluğun iki ana bölümü vardır: (i) bir varlığın diğerinde yokluğu (*saṃsāra-abhāva*), bu üçe ayrılır: (a) önceden var olmama (*prāg-abhāva*), (b) yok edici yokluk (*pradhvaṃsa-abhāva*) ve (c) mutlak yokluk (*atyanta-abhāva*); (ii) bir nesnenin başka olmaması (*anyonya-abhāva*) veya karşılıklı yokluk (Grimes, 1996: 3-4).

[yoq q]uruğ tözlüg 'boşluğa dayanan = Skr. *sūnyatā*' (Wilkens, 2021: 910) → U 2235 (T I 525) v4. Eski Uygurcada genellikle *quruğ* 'boşluk' kelimesi ile ifade bulan Sanskritçe *sūnyatā* ifadesi çalışmamızda, [yoq q]uruğ terimi ile anlatılmaktadır. Budizm'in hem Mahāyāna hem de Tantrik Okullarında kullanılan felsefi bir terim olan *sūnyatā*, Çincece 空性 *kōng xing* (SH, 1937: 277), 舜若多 *shùn ruò duō* (SH, 1937: 387), Tibetçede *stong nyid*, *stong pa*, *stong pa nyid* (Hopkins) ve Moğolcada *qoyusun* (Bareja-Starzyńska, 2020: 12) karşılıklarına sahiptir. Budist bağlamda 'boşluk' olarak tercüme edilen *sūnyatā* terimi, Budizm'de yaygın olarak kullanılan ve bağlama bağlı olarak çeşitli şekillerde yorumlanabilen bir kavramdır. Terim, meditatif bir deneyime veya duruma atıfta bulunur. Budistler, *sūnyatā*'nın gerçekleştirilmesinin aydınlanmaya ve gerçek bilgelige ulaşmanın anahtarı olduğunu söylemektedir. Meditasyon sırasında ortaya çıkan özgürleştirici duygu, kişinin düşüncelerinden ve dikkat dağıtıcı şeylerden kurtulma arzusudur. Bu duruma ulaşmak, Yogi'nin beş skandha'nın (*biçim, algı, duyum, bilinç ve zihinsel oluşum*) geçici olduğunu ve herhangi bir içsel benlikle ilgili olmadığını fark ettiği anlamına gelir. Bu bağlamda *sūnyatā*, 'biz' olarak düşünme eğiliminde olduğumuz bireysel özden esasen 'boş' olduğumuz gerçeğine atıfta bulunur (Yogapedia, "Sunyata" maddesi).

3. U 3437 (o.F.)

AYS'nin IV. kitabına ait parça, KOHD projesinin ağ sayfasında¹² Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde ve arkada 5 satırdan oluşan fragman, dik yazı formatında siyah mürekkeple yazılmıştır. Cam altında korunan bu yazma, Raschmann'a göre, Zieme tarafından tanımlanmıştır. Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 141-142.

¹² www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

Recto (= SI 4498 M/I, IV: 25a/9-15¹³)

1. ... BYRLA ...
... birle ...
2. ... T////K ...
... t[özlü]g ...
3. ... Y////K...
... y[örü]g...
4. ... TWYZ/// ...
... töz[lüg] ...
5. ... BYŞRWN/// ...
... bışrun[maq] ...

Verso (= SI 4498 M/I, IV: 25a/20-25b/2)¹⁴

1. ... /////ARDYNY // ...
... [burxan] erdini[ke] ...
2. ... BYLKALAR// ...
... bilgiler[ke] ...
3. ... ///ZWKSWZ TABI/ ///// ...
... [ü]züksüz tapı[ğ uduğ] ...
4. ... /////TA BYŞRWNWR/// ...
... [için]te bışrunur[lar] ...
5. ... /////AĖYN BWYTMYŞ...
... [bışrunm]aqın bütmiş...

4. U 2167 (o.F.)

İlgili fragman, AYS'nin IV. Kitabının 6. bölümüne ait bir parça olup KOHD projesinin ağ sayfasında¹⁵ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve fragmanın

¹³ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 6887-6893 [304].

¹⁴ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 6898-6904: [304-305].

tavsifi yapılmıştır. Önde ve arkada 4 satırın yer yer korunduğu bu parça, dar poṭhī tarzı pustaka yazmasına ait bir yapraktan olup fragmanda kitabî Uygur yazısı kullanılmıştır. Her iki yüzde yırtıklar söz konusudur ve ilgili parça, cam altında tutulmaktadır. Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 142-143.

Recto (= SI 4498 M/I, IV: 39a/6-9¹⁶)

1. ... ///M/K AWX/// ...
... [bil]m[e]k uq[maq] ...
2. ... /////NYRVAN SW...
... [mahapari]nirvan su[dur] ...
3. ... ///ZA S///...
... [ü]ze s[evşen] ...
4. ... ///KAL...
... [tü]kel...

Verso (= SI 4498 M/I, IV: 39b/7-10¹⁷)

1. ... //LX BWY/LW/ ...
... [at]l(i)ğ bölö[k] ...
2. ... ///YLYĀY NWM...
... [ağ]ılıqı nom...
3. ... ///MY BWY///...
... [y(é)gir]mi bö[lük] ...
4. ... NWM ...
... nom...

[mahapari]nirvan su[dur] ‘Mahāparinirvāṇa adlı sūtra’ → U 2167 (o.F.) r 2. Eski Uygurcada [mahapari]nirvan su[dur], m(a)haparinirvan ve m(a)haparnirvan karşılıklarına sahip Sanskritçe mahāparinirvāṇa ifadesi, Budist bir sūtranın adıdır (Wilkens, 2021: 461). Çince

¹⁵ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

¹⁶ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 7570-7573 [326].

¹⁷ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 7594-7597 [326].

大般涅槃經 *dà bān niè pán jīng*, Tibetçede *Yongs su mya ngan las 'das pa chen po'i mdo* ve Pālicede *Mahāparinibbānasutta* karşılıklarına sahip Sanskritçe *Mahāparinirvāṇa*, 'Büyük Ölüm Üzerine Söylev' veya 'Nirvāṇa Üzerine Büyük Söylev' anlamına gelir ve eser, Budist literatürde *Nirvāṇa Sūtra* olarak bilinir. Metin, Buddha'nın *parinirvāṇa*'ya geçişinden önceki son talimatlarını anlatır. Sūtra'nın bir dizi Sanskritçe versiyonu olsa da bunların en eskisi muhtemelen MS III. yüzyılda Keşmir'de derlenmiştir. Sanskritçe versiyonların hiçbiri günümüze ulaşmasa da birçoğu Çince ve Tibetçe çevirilerde korunmuştur. Bu çevirilerin en eskisi ve en kısası altı rulo hâlinedir, Faxian (Sanskritçe metni Hindistan'dan Çin'e getiren kişi) ve Buddhahadra tarafından Çinceye MS 418'de çevrilmiştir. İkinci bir versiyon, VIII. yüzyılın sonunda Sanskritçeden Tibetçeye çevrildi. Kırk rulo hâlindeki en uzun versiyon Dharmakşema tarafından Çinceye MS 423 yılında çevrilmiştir. Bu versiyon daha sonra Çince'den Tibetçeye *Yongs su mya ngan las das pa chen po'i mdo* olarak çevrildi. Dharmakşema tarafından yapılan uzun Çince versiyonun Tibetçe çevirisinin yanı sıra, Sūtra'nın Tibetçe çevirisindeki başka bir versiyonu da vardır. Bu metin, Jinamitra, Dhyānagarbha ve Ban de btsan dra tarafından çevrilmiştir (Buswell & Lopez, 2014: 504).

5. U 3329 (T III M 508)

AYS'nin IV. kitabına ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında¹⁸ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde ve arkada 4 satırdan oluşan bu yazmada aşınma ve yırtılmalar vardır. Dar *poṭhī* tarzı pustaka yazmasına ait bu fragmanda kitabî Uygur yazısı kullanılmıştır. İlgili fragmanın Berlin versiyonunda iki paralel metni vardır: B3 = U 3210 (T III M 120) (Raschmann, 2002: #317 [101-102] ve B3 = U 3216 (T III M 120) (Raschmann, 2000: 16-17, Zieme, 1996: 16). Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 148-149.

Recto (= SI 4498 M/I, IV: 61a/4-9¹⁹)

1. ... //L AWRWN T/ ...
... [o]l oront[a] ...
2. ... BYLYKLYK ARKSYN/// ...
... biliglig erksin[mek] ...
3. ... NYZVA// LAR //
... nizva[nı]lar...

¹⁸ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

¹⁹ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 8610-8615 [358].

4. ... /////R ,, AAN// ...
... [uyurla]r,, an[in] ...

Verso (= SI 4498 M/I, IV: 61b/15-21²⁰)

1. ... B/L/R LAR ,, ...
... b[o][u]rlar ,, ...
2. ... TY/// ...R...
... té[tir]... R...
3. ... NWMLWX ATAWYZ L// ...
... nomluğ etözl[üg] ...
4. ... ///RTAR LAR,, AA/// ...
... [ö]rterler ,, a[nın] ...

VI. Kitaba Ait Fragmanlar

1. U 2303 (T I D) + U 2342 (T I D)

AYS'nin VI. kitabının 12. bölümüne ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında²¹ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde 6 ve arkada 7 satırdan oluşan fragman, dik yazı formatında siyah mürekkeple yazılmıştır. Her iki yüzde de yırtılmalar ve aşınmalar söz konusu olup kâğıt kirlidir. Bu fragmanın diğer parçası için bk. U 2342 (T I D) (Raschmann, 2005: #415 [32-33]). Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 195-196.

Recto (= SI 4498 M/I, VI: 10a/2-8²²)

1. ... ///RW AWY//////// AWYZ TWNKY /// KWYNY...
... [öt]rü ü[zeliksiz] üstünki [yé]g köni...

²⁰ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 8645-8651 [359].

²¹ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

²² St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 11108-11114 [439].

2. ... ///XAN XWTY/// Y/NMAXSİY AVRYL///// ...
... [bur]xan qutı[ɲa] y[a]nmaqsız evril[meksiz] ...
3. ... ///AX TYN ///SYZ...
... [tɪlt]ağtın [san]sız...
4. ... ///// AWXATMADYN ŞAŞMADYN ...
... [birle] ogatmadın şaşmadın ...
5. ... /// AWDKY BWRXANLARXA BARÇA ...
... [üç] üdki burxanlarqa barça ...
6. ////////////////MYŞ BWLXAY MN BWYKWNKY BW ...
[tapınmış udun]miş bolğay m(e)n bökünki bo ...

Verso (= SI 4498 M/I, VI: 10a/9-15²³)

1. ... BRYT YYLXY BW AWYÇ YWLAX ////////////// ...
... prêt yılqı bo üç y(a)vlaq [yoltaqı] ...
2. ... //////////////// AWZAR MN XWTRWLR // ...
... [emgeklertin] ozar m(e)n qutrulur [m(e)n] ...
3. ... ////////////////TA ÇKRAVRT AYLYK /// ...
... [ajunlar]ta ç(a)k(i)rav(a)rt élig [xan] ...
4. ... ////// //RMWZ TA TNK// ...
... [ezrua] [xo]rmuzta t(e)ɲ[ri] ...
5. ... ///XWLWX BWYAN ...
... [tuğ]ğuluq buyan ...
6. ... AADKW XYLYNÇ YX XYLWR // ////////////// // ...
... edğü qılınçığ qılur [m(e)n ,, qazganur m(e)n] ...
7. ... ///LKWSWZ SANSYZ TYNLX LARYX SANSAR ...
... [ü]lgüsüz sansız tınl(ı)ğlarığ sansar ...

²³ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 11115-11121 [439].

- ... [üdt]e ,, ap yme
3. ... ///X AASYX TWSW
... [ulu]ğ asıg tusu
4. ... TWYKAL TAKWRDAÇY
... tükel tegürdeçi
5. ... AYLYK/// XAN///
... élig[ler] xan[lar]
6. ... ////////// BWLSARLAR ,,
... [eşidgeli] bolsarlar ,,

X. Kitaba Ait Fragmanlar

1. U 2390 (T I x 513)

AYS'nin X. kitabının 26. bölümüne ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında²⁸ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde ve arkada 3 satırdan oluşan fragman, dik yazı formatında siyah mürekkeple yazılmıştır. Her iki yüzde de yırtılmalar ve aşınmalar söz konusudur. Metin, poṭhī tarzı pustaka formatında siyah mürekkeple yazılmıştır. *Aç Pars Hikâyesi*'ne ait bu parçanın paralel metni, Mainz 478 (T II 4) (Ehlers, 1987: #156 [101-102]) numaralı parçadır. Raschmann'a göre, *Aç Pars Hikâyesi*'ne dair güncel bir çalışma hazırlayan Gulcalı (2013) çalışmasında, U 2390 numaralı fragmana yer vermemiştir. Eski Uyгурca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 346-347.

Recto (= SI 4498 M/I, X: 17b/10²⁹)

1. ... //KWRWB AWYKLANTWRDYLAR ...
... [bü]kürüp öglentürtiler ...
2. ... AWLAR NY ...

²⁸ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

²⁹ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 16395 [609].

... olarnı ...

3. ...
- ...

Verso (= SI 4498 M/I, X: 18a/5-6³⁰)

1. ... ///// AWYNYN K////////// ...
... [açıg] ünin k[eyirkençig] ...
2. ... /////DY...
... [sözle]di...
3. ...
- ...

k[eyirkençig] ‘merhamet uyandırıcı’ (Wilkens, 2021: 360) → U 2390 (T I x 513) v1. Çalışmamızda *k[eyirkençig]* olarak tanıkladığımız ifade, Sanskritçede *kāruṇika* (Hopkins), Çincece 慈悲 *cí bēi* (SH, 1937: 399), 有恩 *yǒu ēn* (Digital Dictionary of Buddhism: English Terms Index, “compassionate” maddesi), Tibetçede *snying rje can*, *snying rje dang ldan pa*, *thugs rje can be* (Hopkins) ve Moğolcada *eneriltü*, *eneriltey*, *eneriṅgüy*³¹ (Lessing, 2017: 402) karşılıklarına sahiptir. İfadenin dilsel yönü üzerine güncel bir değerlendirme Gulcalı (2013: 163) tarafından yapılmıştır. Budizm için önemli bir kavram olan *şefkat/merhamet* ifadesi, Sanskritçede *kāruṇa* terimi ile anlatılmaktadır. Budizm’de, merhamet canlıları acılarından kurtarmaya ve onlara kolaylık ve zevk vermeye çalışan bir kavramdır. Özellikle Bodhisattvaların göze çarpan bir özelliği, kendi yaşamları pahasına bile olsa başkalarını kurtarmaya çalışan acıma ve şefkat dolu bir zihne sahip olmalarıdır. Bir Buddha, tüm canlı varlıkların ıstırabını paylaşan ve tüm varlıkları acıdan kurtarmak ve onlara mutluluk getirmek için çabalayan biri olarak saygı görür (Soka Gakkai Dictionary of Buddhism, “compassion” maddesi).

2. U 2373 (T I D x 36)

AYS’nin X. kitabının 27. bölümüne ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında³² Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde 3 ve arkada 4 satırdan oluşan fragman, dik yazı formatında siyah mürekkeple

³⁰ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 16414-16415 [609].

³¹ İfadeler, Moğolcada ‘acımak veya merhamet etmek; şefkatle sevmek, sempati veya şefkat göstermek’ anlamı *eneri-* eyleminden türemiştir (Lessing, 2017: 401).

³² www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

yazılmıştır. Her iki yüzde de yırtılmalar ve aşınmalar söz konusudur. Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 352-353.

Recto (= SI 4498 M/I, X: 24b/1-6³³)

1. ...
...
2. ... ADRWĀ // ...
... adroq[qa] ...
3. ... AW//// ...
... u[latı] ...

Verso (= SI 4498 M/I, X: 25a/5-11³⁴)

1. ... MA//// ...
... [me]ñü ...
2. ... //YNTYN ...
... [iç]intin ...
3. ... //// // AYNÇKWLW/ ////////// ...
... [olarını] éncgölük[k esengülük] ...
4. ... //////////YK ...
... [meñiler]ig ...

3. U 783 + U 2837 + U 2932 + U 791

AYS'nin X. kitabının 29 ve 30. bölümlerine ait bu parçalar, KOHD projesinin ağ sayfasında³⁵ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde ve arkada 6 satırdan oluşan fragmanlar, dik yazı formatında siyah mürekkeple yazılmıştır. İlgili parçalar hakkında kapsamlı bilgi, Raschmann tarafından yapılmıştır (2005: #653 [233-234]. Berlin versiyonundaki

³³ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 16739-16745 [621-622].

³⁴ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 16711-16716 [620-621].

³⁵ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

paralel metin için bk. U 880 (T II S 32) (Raschmann, 2005: #654 [234-235]). Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 357-358.

Recto (=SI 4498 M/I, X: 30a/1-11³⁶)

1. AANTA AWYTRW TWYKAL BY/// TNKRY TNKRYSY BWRXAN BWDY SWYKWT
anta ötrü tükel bi[lge] t(e)ñri t(e)ñrisi burxan bodi sögüt
2. ///YSYNYNK BW /////// AŞYDW Y(R)LYĖAB
t(e)ñrisiniñ bo ötügin³⁷ eşidü y(a)rılıqap
3. BWDY SWYKT TNKRYSYNKA (P) AANKA AYNÇA TEB Y(A)RLIĖADY
bodi sögüt t(e)ñrisiñe aña inçe tép y(a)rılıqadı
4. ADKW ADKW ////// TNKRY XYZY(P) YA ,, SN
edgü edgü tözüñ t(e)ñri qızı-ya ,, s(e)n
5. AYNÇYB MANYNK AZWKSZ AYKYDSYZ KWNY KYRTW
ARYX SWYZ WK AWYZ KA
inçip meniñ ezüksüz igidsiz köni kértü arıñ süzök özke
6. /// AADYÑAXW ĖA AASYX TWSW XYLTAÇY NWMLWX
ATAWYZ //YN AWYKDWNK KWYLADYNK
[yme] adınağuşa asığ tusu qıltaç nomluğ etöz[üm]in ögdün küledün

Verso (SI 4498 M/I, X: 30a/11-19³⁸)

1. BW BWYAN ADKW ĖYLYNÇ KWYÇYNTA
bo buyan edgü qılınç küçinte
2. TRK AWYDWN BWRXAN ĖWTYN BWLXAY SN ,, ADYN KYM ĖAYW TYNLYX LAR
t(e)rk üdün burxan qutın bulğay s(e)n ,, adın kim qayu t(i)nlığlar
3. YMA BYRWK BW AYKDY AWYZ A (P) MYNY AWYKSAR LAR AW/// BARÇA
yme birök bo ögdi üze méni ögserler ol[ar] barça
4. NWM TATYĖLYĖ ////// MANKY (P) TWXMAĖSYZ

³⁶ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 16967-16977 [630].

³⁷ U 880 r2'de ilgili sözcük, *ögmekin* şeklindedir (Kaya, 2021: 630).

³⁸ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 16977-16985 [630].

NWM ĖAB/X YNKA KYRKAYLAR,,

nom tatıglıg [menü] menji tuğmaqsız nom qap[ı]ğıña kirgeyler ,,

5. TYB YRLYĖADY ,, AAL/// AWYNKLWK //// /ALTRYXLYX ĖWBDA
tép y(a)rlıqadı ,, al[tun] öñlüg [y(a)ruq y]altrıqlıg qopda
6. KWYTRWLMYŞ NWM AYLYKY ////
kötrülmış nom éligi [atl(ı)ğ]

bodi söğüt t(e)ñrisi ‘Bodhi Ağacının Tanrıçası; Skr. *bodhivṛkṣa-devatā*’ → U 783 r1+ U 880 r1. Eski Uygurcada *bodi söğüt t(e)ñrisi* olarak görülen ifade, Sanskritçe *bodhivṛkṣadevatā* terimine karşılık gelmektedir. *Mahāprajñāpāramitāsāstra* adlı esere göre, *Bodhivṛkṣadevatā* ‘Bodhi ağacının tanrısı’ anlamına gelir. *Lalitavistarasūtra*’ya göre, *bodhivṛkṣadevatā*ların sayısı dörttür. Bunlar *Veṇu*, *Valgu*, *Sumanas* ve *Ojāpati*’dir. Budizm’de bu tanrıça, Budistlere eziyet eden kral Puşyamitra’yı baştan çıkarmasıyla bilinmektedir (Wisdom Library, “*Bodhivṛkṣadevatā*” maddesi).

al[tun] öñlüg [y(a)ruq y]altrıqlıg qopda kötrülmış nom éligi [atl(ı)ğ] ‘altın renkli, parlak parıltılı her şeyden yükseltilmiş, Sūtra hükümdarı’ (Wilkens, 2021: 40) → U 783 v5+U 2932 v5+U 791 v5+U 880 v5-6. Eski Uygurca ifade, *Altun Yaruq* için kullanılan ibarelerden biri olarak Sanskritçe *Suvarnaprabhāsottamasūtra* (Wilkens, 2021: 40) terimine karşılık gelmektedir.

4. U 2932 (T II S 32a.649/T II S 32a) + U 880 (T II S 32)

AYS’nin X. kitabının 29. bölümüne ait bu parça, KOHD projesinin ağ sayfasında³⁹ Raschmann tarafından tespit edilmiş ve tavsifi yapılmıştır. Önde ve arkada 6 satırdan oluşan fragman, dik yazı formatında siyah mürekkeple yazılmıştır. Her iki yüzde de yırtılmalar ve aşınmalar söz konusudur. Metin, *poṭhī* tarzı pustaka formatında siyah mürekkeple yazılmıştır. 29. bölümün devamını ve 30. bölümün başlığını içeren bu parçalar hakkında, kapsamlı bilgiler Raschmann (2005: #653-654 [233-235]) tarafından verilmiştir. Eski Uygurca parçadaki metnin Çince metindeki yeri için krş. Nobel, 1958: 357-358.

Recto (SI 4498 M/I, X: 30a/1-10⁴⁰)

1. ... BY/// TNKRY TNKRYSY BWRXAN BWDY SWYKWT
... bi[lge] t(e)ñri t(e)ñrisi burxan bodi söğüt

³⁹ www.orient-mss.kohd.adw-goe.de.

⁴⁰ St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 16967-16976 [630].

2. ///YSYNYNK BW ////////// AŞYDW Y(R)LYĖAB ...
[t(e)nr]isiniŋ bo ötügin⁴¹ eşidü y(a)rılıqap,, ...
3. ... „ADKW ADKW TWYZ WN
... „edgü edgü tözün
4. TNKRY ĖYZ Y YA SN AYNÇYB MANYNK AZWK SWZ
t(e)nrı qızı-ya s(e)n inçip meniŋ ezügsüz
5. AYKYDSYZ KWYNY KYRTW ARYX SWYZ WK AWYZ KA AADYNAXW ĖA
igidsiz köni kértü arıŋ süzök özke adınaŋuqa
6. AASYĖ TWSW ĖYLTAÇY NWMLWX ATAWYZ
//YN AWYKDWNK KWYLADYNK
asıŋ tusu qıltaçı nomluŋ etöz[üm]in ögdün küledün

Verso (SI 4498 M/I, X: 30a/12-18⁴²)

1. ... /// ///// ///XA/ ///// ...
... [t(e)rk üdün bur]xa[n qutın] ...
2. ... YMA BYRWK ...
... yme birök ...
3. ... ///R ///ÇA NW/ ///// ...
... [ola]r [bar]a no[m tatıŋ] ...
4. ... /// /////YNKA ...
... [nom qapıŋ]ıŋa ...
5. ... //LTRYXLY/ ///// ...
... [ya]ltriqlıŋ [qopda] ...
6. ...
...

⁴¹ U 880 r2'de ilgili sözcük, *ögmekin* şeklindedir (Kaya, 2021: 630).

⁴² St. Petersburg versiyonundaki paralel kısmın neşri için bk. Kaya, 2021: 16978-16984 [630].

Kısaltmalar

AYS = Altun Yaruq Sudur.

KOHD = Katalogisierung der Orientalischen Handschriften in Deutschland.

Kaynakça

Bareja-Starzyńska, A. (2020). Siregetü Güüsi Čorji's Treatise that Contains the Complete Meanings of the Most Important [Buddhist Concepts] to be Used (The Last Chapter). In Vesna, A. Wallace (Ed.), *Sources of Mongolian Buddhism* (pp. 6-39). New York: Oxford University Press.

Buswell, R. E. & Lopez, D. S. (2014). *The Princeton Dictionary of Buddhism*. Princeton: Princeton University Press.

Ehlers, G. (1987). *Alttürkische Handschriften, Teil 2: Das Goldglanz-sūtra und der buddhistische Legendenzyklus Daśakarmaparhāvādānamālā, Depositum der Preußischen Akademie der Wissenschaften (Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz, Berlin)*. Verzeichnis der Orientalischen Handschriften XIII/10. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Grimes, J. A. (1996). *Concise Dictionary of Indian Philosophy: Sanskrit Terms Defined in English*. USA: State University of New York Press.

Gulcalı, Z. (2013). *Eski Uyurca Altun Yaruq Sudur'dan "Aç Pars Hikâyesi" (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gummer, N. (2015). Suvarṇabhāsottamasūtra. In Jonathan A. Silk (Ed.). *Brill's Encyclopedia of Buddhism Volume I: Literature and Languages* (pp. 249-260). Leiden-Boston: Brill.

Kaya, C. (2021). *Uyurca Altun Yaruq, Giriş, Metin ve Dizin, Gözden Geçirilmiş Baskı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Keown, D. (2003). *Dictionary of Buddhism*. Newyork: Oxford University Press.

Lessing, F. D. (2017). *Moğolca-Türkçe Sözlük I-II*. Çev. Karaağaç, G. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Nobel, J. (1958). *Suvarṇaprabhāsottama-Sūtra, das Goldglanz-Sūtra, ein Sankrittext des Mahāyāna-Buddhismus, I-Tsing's Chinesische Version und Ihre Tibetische Übersetzung, I-Tsing's Chinesische Version übersetzt, eingeleitet, erläutert und mit einem Photomechanischen Nachdruck des Chinesischen Textes versehen I*. Leiden: E. J. Brill.

Raschmann, S.-Chr. (2000). *Alttürkische Handschriften, Teil 5: Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras, Teil 1: Vorworte und erstes bis drittes Buch*. Verzeichnis der Orientalischen Handschriften XIII/13. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Raschmann, S.-Chr. (2002). *Alttürkische Handschriften, Teil 5: Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras, Teil 2: Viertes und Fünftes Buch*. Verzeichnis der Orientalischen Handschriften XIII/14. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Raschmann, S.-Chr. (2005). *Alttürkische Handschriften, Teil 5: Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras, Teil 3: Sechstes bis Zehntes Buch Kolophone, Kommentar und Verifizierungen Gesamtkonkordanzen*. Verzeichnis der Orientalischen Handschriften XIII/15. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Soothill, W. E. & Lewis, H. (1937). *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd. (→ **SH**).

Tokyürek, H. (2018). *Altun Yaruk Sudur, IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uçar, E. (2013). *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç [金光明最勝王經卷第九] Diplomatik Neşir Usûlüyle Yayını, Tercüme, Açıklamalar ve Dizin*. İzmir: Dinozor Kitabevi Yayınları.

Uçar, E. (2020). Türkiye'deki Eski Uygurca Metin Neşirleri İçin Kullanılacak Harfçevrim ve Yazıçevrim Kılavuzu. *Journal of Old Turkic Studies*, 4(1), 231-250.

Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen, Altuigurisch-Deutsch-Türkisch*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.

Zieme, P. (1996). *Altun Yaruq Sudur. Vorworte und das erste Buch. Edition und Übersetzung der alttürkischen Version des Goldglanzsūtra (Suvaraprabhāsottamasūtra)*. Berliner Turfan Texte 18. Turnhout: Brepols Publishers.

Elektronik Kaynaklar

Digital Dictionary of Buddhism: Sanskrit Terms Index (www.buddhism-dict.net).

Hopkins, J. Tibetan-Sanskrit-English Dictionary (www.glossaries.dila.edu.tw).

KOHD Digital (www.orient-mss.kohd.adw-goe.de).

Soka Gakkai Dictionary of Buddhism (www.nichirenlibrary.org).

Wisdom Library (www.wisdomlib.org).

Yogapedia (www.yogapedia.com).